
Anmeldelser

en sådan sprogkritisk transformeret praksisfilosofi er der vel næppe tale om her. Højest en art prolegomena til en sådan. Hvorvidt projektet kan lykkes står endnu åbent. Fortjenstfuldt ved denne bog er imidlertid både dens forsøg på at gå op imod strømmen og så dens rekonstruktive strækninger, hvor det vises, at man skal passe på med at gøre alle katte grå.

Hans-Jørgen Schanz

Den demonterede dekonstruktion

Hans Hauge: *Den litterære vending. Dekonstruktiv videnskabsteori* (Modtryk, 1995).

*

I en egen og morsom stil optegner Hans Hauge i *Den litterære vending*, hvad han betegner som en dekonstruktiv videnskabsteori. Selvom første kapitel er fyldt med stavfejl og virker arrogant over for læseren, selvom bogen mangler den uundværlige litteraturliste til sidst og bulner af name-dropping, og selvom Hauge ikke gider ulejlige sig med at oversætte engelske citater eller anføre sidetal, argumenterer og diskuterer Hauge i en fascinerende og udfordrende form. I hvert kapitel har Hauge sat sig for at vise, hvordan forskellige humanvidenskabelige discipliner nærmer sig litteraturen eller får form som denne og dermed mister grundlaget for at udgøre en særegen disciplin. Det sker over otte kapitler med filosofien, retorikken, historien, antropologien, sociologien, sprogvidenskaberne, kapital-læsningerne og bibellæsningerne som sparringspartnere, og munder i sidste kapitel ud i, som kapiteloverskriften angiver det: "Den litterære vendingens litteraturpædagogiske konsekvenser".

Hauge har sat sig for at vise, at dekonstruktionen har en videnskabsteori og dermed forbundne metode-overvejelser. Der findes mig bekendt ikke eksplicit sådanne fænomener hos dekonstruktionens 'fader', Derrida, men det skal selvfølgelig ikke udeluk-

Anmeldelser

ke Hauge eller andre for at opstille dem. Hauges ideer tager derimod udgangspunkt i den vending, som den litterære dekonstruktion har taget herhjemme, hvor den efterhånden fortrinsvis fremtræder som en opdateret udgave af nykritikken med en opprioritering af analysen af de retoriske figurer i den litterære tekst. Inddragelsen af retorikken viser, at Paul de Man ikke er gået den danske dekonstruktion forbi.

Denne dekonstruktive videreudvikling af nykritikken har ført til opgivelsen af ideen om litteraturens autonomi, men derudover har jeg svært ved at se, hvor de store forskelle mellem den danske dekonstruktion, som Hauge er med til at holde i hævd, og nykritikken består. Derrida ville formentlig betakke sig for at tale om 'litteraturpædagogiske konsekvenser' og 'kanon'-litteratur, der er de mest åbenlyse følger af Hauges ideer. Men lad os ikke tage konsekvenser på forskud, men først se på argumenterne. Udgangspunktet er, at "...der er sket en 'litterær vending' inden for de fleste videnskaber" (s.7). Hauge finder belæg for sine ideer i forhold til filosofien med Richard Rortys påstand om, at Hegel opfandt en litterær genre. "Det er altså Rortys påstand, at filosofi er en litterær genre eller en form for litteratur eller måde at skrive på..." (s.9). I Kants tekst "...er det poetiske og det filosofiske vævet så tæt sammen, at det ikke giver mening at skelne mellem poesi og filosofi" (s.12). Hauge fortsætter i samme spor: "det er vel det særlige ved Derridas filosofi, at den er *tekstanalyse af filosofiske tekster*" (ibid.). Hegel opfandt altså en litterær genre, i Kants tekst kan vi ikke skelne

mellem poesi og filosofi, og Derridas filosofi er tekstanalyse. I de andre kapitler forsøger Hauge at vise, at det forholder sig på samme måde med andre discipliner.

Men at pege på, at der er litterære elementer i dette eller hint, gør ikke dette eller hint til litteratur eller en litterær genre, medmindre de to begreber tildeles en ganske bestemt og indsnævret betydning. Hauges udsagn må derfor bestå deres prøve i en definition af, hvad den litterære genre og det poetiske sprog er, samt hvori forskellen mellem videnskab og poesi består. Som et bud herpå introducerer Hauge en opdeling hentet fra I.A. Richards, der med Hauges egne ord undertiden regnes til nykritikerne. Selvom Hauge er forbeholden over for Richards' ideer, er de det nærmeste Hauge kommer med af en klar definition af, hvad der kvalificerer det specifikt litterære: "Richards deler sproget op i to sprog. Det er dels det referentielle sprog, som kan være enten sandt eller falsk. Dette sprog er videnskabens sprog, og det alene kan udsige noget om verden derude. Det andet sprog er det emotive sprog, som ikke kan være enten sandt eller falsk (det kan ikke verificeres). Det er i og for sig subjektivt, ekspressivt eller altså følelsens sprog. Dette sprog siger intet om verden. På dette grundlag kan Richards lancere sin 'poetik': 'It is never what a poem says which matters, but what it is'" (s.16).

Skønt Hauge ikke fuldt ud deler denne distinktion mellem det referentielle og det poetiske sprog, ligger den til grund for de mange diskussioner af overlappinger mellem litteraturen og humanvidenskabernes

Anmeldelser

discipliner. Da ingen af humanvidenskaber-nes discipliner kan hævdes at fortælle noget blot om verden derude, må de tilhøre det litterære sprog – kunne argumentet lyde i en snæver vending.

Når dekonstruktionen beskæftiger sig så intensivt med retorikken, er det følgelig, fordi en teksts retorik understreger, at teksten ikke er sandhedsorienteret. Teksten undslipper i sine retoriske effekter det referentielle sprog, idet den gør opmærksom på sin egen tekstualitet og litteraritet. Hvis en tekst omvendt "...gør krav på sandhed, må [den] forsøge at undgå metaforen, figuren, billedtalen, troppen, retorikken" (s.29). Tropper optræder derfor "...i hvilken som helst tekst som det, der ikke kan styres" (s.28). Selvom Hauge ikke accepterer Richards opdeling, ligger den til grund for disse udsagn – men er det muligt at distingvere helt mellem sprogets referentielle og poetiske effekter? Hvad nu, hvis sandheden altid og allerede er fiktiv og dermed poetisk? Der foreligger måske aldrig en referentiel kendsgerning, der kan stå inde for sandheden, eftersom enhver sandhed nødvendigvis må udtrykkes og bestå sin prøve i/via sproget. Hvis enhver sandhed nødvendigvis må udtrykkes i/via sproget, er den ikke i sig selv referentielt sikret, men garanteret af koder, grammatikker, retorikker osv. i sproget og dermed fiktiv, forstået som a-faktuel, selvom vi til tider øjner en overensstemmelse eller korrespondance mellem et sprogligt udsagn og en ting derude i 'virkeligheden'.

Er dette tilfældet, medfører det, at sproget, uanset form, referentielt præget eller poetisk, er bestemt af tropper. Hvert ord er

for så vidt en metafor, der står i stedet for noget andet (det benævnte, det beskrevne, det udpegede osv.), og forbinder sig samtidig med andre ord. Hvad der essentielt befinder sig derude i 'virkeligheden' bag disse ord, kan vi følgelig kun gisne eller fantasere om, eftersom ordene altid står i stedet herfor. Heldigvis holder vores fantasier, undersøgelser og benævnelser langt hen ad vejen, så vi f.eks. kan finde toilettet, når vi skal på det, eller producere vaskemidler, når det er nødvendigt. Den ikke-sproglige realitet kan således betragtes som værende determineret af et specielt forhold mellem sproget, vores fantasier og det, som vi for altid er på afstand af i sproget, eftersom 'verden derude' ikke kan omskrives eller transformeres helt til sproget. Det betyder også, at intet sprog og ingen tekst kan undsige sig tropper, koder eller grammatik samt en afstand til virkeligheden derude. Det referentielle sprog er således altid poetisk (forstået som fiktivt), ligesom det poetiske sprog har referentielle effekter, eftersom det har følger for vores forhold til den ikke-sproglige realitet. Der er altså ikke tale om en absolut modsætning, men om grader af forskelle.

Hauges diskussioner, der bygger på skellet mellem det referentielle og poetiske sprog, peger på, hvordan det poetiske sprog bliver mere og mere udtalt i forskellige sammenhænge. Men hvis 'den litterære vending' er en essentiel faktor ved sproget som sådan, kan eksistensen af denne faktor ikke bekræfte en litterær vending inden for andre discipliner, eftersom de altid og allerede har været 'litterære'.

Hauges idé om den litterære vending kan

Anmeldelser

omvendt heller ikke bruges til at forklare, hvorfor f.eks. havebøger eller retskrivningsordbøger har en anden form end en skønlitterær tekst signeret James Joyce eller H.C. Andersen. Hages argumenter kører i ring og svarer til, at vi hævder, at vand blot er brint, eftersom der er brint heri, hvormed vi får meget lidt at vide om, hvad der adskiller brint og ilt. Alt er i et eller andet omfang litterært (fiktivt), men det gør ikke alt til litteratur eller til litterære genrer. Hages kvantitative ophobninger af forskellige humanvidenskabers litteratur-aspekter eller idé om, at vi har fået en ny litterær genre, der hedder 'literary criticism', virker således ikke overbevisende.

Men selvom alt alligevel skulle være litterært, ønsker Hage på paradoksalt vis, at vi skal læse den eminent litterære litteratur – den kanoniske litteratur. "Marianne Jelved (tidligere dansklærer) har udtalt, at hun er ligeglad med, om børn har læst H.C. Andersen, bare de kan læse kritisk. Jeg mener, at det er vigtigere, at børn har læst H.C. Andersen, end at de kan læse kritisk" (140). Hage håndhæver her en nykritisk og borgerlig dannelses-tradition. Men hvorfor læse Joyce eller Andersen, når alt er litterært? Det virker som et bagvendt argument. Det sker tilmed i en opposition til, hvordan dekonstruktionen er blevet defineret af den københavnske fløj (Jan Rosiek, Thomas Bredsdorff m.fl.), der har defineret den som en læsning af teksternes hvordan: "Kanondebatten, som den er kommet til at hedde, er en invitation til diskussion om, *hvad* man skal læse, og altså ikke så meget i første omgang en diskussion om, *hvordan* man

skal læse" (s.141). Tilbage til nykritikkens idé om det objektive korrelat.

Men hvorfor dette ønske om at sætte parentes om de ikke-kanoniske tekster? Hvorfor denne leflen for et dannelsesideal? Skyldes det i virkeligheden en frygt for, at vi ikke på anden måde kan styre sproget, troperne, og dermed heller ikke, hvordan eller hvad der læses? Et det et paradoksalt forsøg på at tøjle retorikken, det ustyrlige, og spærre sprogets litterære graffiti inde på udvalgte steder? Dvs. i de kanoniske tekster? – "Hinsides retorikken", som en kapiteloverskrift lyder (s.30)? Det er svært at se andet, end at Hage vil demontere dekonstruktionen for at reetablere den litterære litteratur og dermed udelukke de retoriske aspekter, som han ellers sætter højt. "Tradition først, dekonstruktion så. Man skal først dannes, før man kan danne og blande" (s.24). Dekonstruktionens kritiske brod forsvinder her til fordel for et litterært ideal. Dekonstruktionen er blevet til "...noget, der vil forsvare noget" (s.15).

René Rasmussen